

pán csapatok szállják meg, így sikerül a Vöröskereszt segítségével 1920 szeptemberében hazatérnie.

Ez idő alatt a posta segítségével tartotta a kapcsolatot az otthoniakkal, akik életének minden fontos mozzanatáról, ha olykor hónapos késésekkel is, de tudomást szerezhettek.

Buda Attila bevezető tanulmánya, *A Halál országában* kalauzolja el az olvasót ebbe a világba. A tanulmány nem a nagy összefüggések előadására koncentrál, a harctéri helyzet és a háború végét követő oroszországi események megértéséhez szükségünk lehet korábbi előtanulmányainkra. Babits István életrajzának élvezetéből a szerző olykor „pszichológizáló” megjegyzései, feltevézései zökkentenek ki. Figyelemreméltó ugyanakkor a *Levelezéstörténeti összefoglaló*, amely a korabeli posta rendszerének működését mutatja be. Hatalmas feladat volt a kiadott levelek gondozása, és ennek a szerkesztő becsülettel eleget tett. Aprólékos, gondos munkával készültek a szép kiállítású kötet használatát nagymértékben megkönnyítő mutatók is. Néhány – sajnos nem túl jó minőségű – fénykép teszi teljessé ezt az értékes, az elektronikus posta világában feltétlen „olvasandó” könyvet.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Szerkesztette Buda Attila,
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005,
752 oldal, 3200 Ft)

ÓZE SÁNDORNÉ –
ÓZE SÁNDOR:

Magyar Parasztballada ***Fehérgárda a Dél-Alföldön***

„Annyi erő lakozik bennük, mint a földben és sziklákban. Ezen az erőn át rémlik a jóságuk és nemességük, és az ő érdes tenyerükben kell keresnünk a lelkiük végtelen puhaságát is, amit szótlanóságuk és keleti méltóságuk takar el” – írta 1909-ben Kosztolányi Dezső azokról, akiknek mindennapi kenyerünket köszönhetjük. Ha van hazánkban társadalmi réteg, amely megsínylette a 20. század feltettünk átvonuló viharait, az mindenképpen a parasztság.

A második világháborút megelőző időszakban a jómód sokaknak még egész évi munka mellett is elérhetetlen álmom volt. Az 1945-ös esztendő sok változást hozott, hiszen a háború után meginduló földosztások bizakodással töltötték el azokat is, akik addig csak más földjét művelték. A kommunista térnyerés a közéletben vészjóslóan vetült a parasztság fölé, hiszen nyílt titok volt, hogy a hatalom megszerzése után céljuk a földek visszaállamosítása és a szovjet típusú kolhozok létrehozása. Ennek bekövetkezte később százazreket tett földönfutóvá. Emberek tízezreit bélyegezték kuláknak szovjet mintára, csupán azért, mert a kápat sohasem látott pártfunkcionáriusok úgy ítélték meg, több vagyon-

nal rendelkeznek, mint szükséges. Sokan jogos elkeseredésükben a diktatúra ellen fordultak; ők hamar az ÁVH kihallgató helyiségeiben találták magukat.

A levéltárak megnyílásával olyan adatok is nyilvánosságra kerültek, amelyek szerint szervezkedések is indultak ekkortájt a földek védelmében. Ezek egyikéről szól Óze Sándorné és Óze Sándor *Magyar Parasztballada* című könyve. 1949 elején az államvédelmi szervek felfigyeltek egy dél-alföldi titkos szervezkedésre, melynek célja a fennálló rendszer megdöntése volt. Őszre már le is tartóztatták a vezetőket és mintegy 60 embert. Az ellenállási mozgalom főként Hódmezővásárhelyre és az azt körülvevő tanyavilágra terjedt ki. A sorokat olvasva nyilvánvalóvá válik, hogy a szervezkedés a legtöbb helyen védekező jellegű volt, elsősorban a föld, a tulajon védelme állt mögötte. A Fehérgárda elnevezés pedig az antikommunizmust jelképezte. A szervezkedés lényegében két szakaszra osztható: az első 1948–1951, a második 1953–1955 között zajlott. Elképesztő, de igaz, hogy a második hullámot maga az ÁVH kezdeményezte és indította újra, hogy ezzel az „operatív csellel” kiszűrje a rendszerre veszélyes elemeket. Az első perben két halálos ítélet született, sokan kaptak hosszú börtönbüntetést, számtalan embert internáltak. Az értelmi szerzőnek tekinthető Blahó Jánost és

társát, Kovács Istvánt 1951. március 31-én végezték ki a szegedi Csillag börtönben. A diktatúra azonban nem elégedett meg a likvidálással: utolsó megalázásként nem temették el őket, hanem holttestüket átadták a Szegedi Tudományegyetem Anatómiai Intézetének, ahol aztán „tudományos célokra” használták fel őket. A hozzátartozók ezzel a barbár tettel csak a rendszerváltás után szembesülhettek.

A kötetben számtalan interjú található, melyeket Óze Sándorné az egykori résztvevőkkel, illetve azok hozzátartozóival készített. A beszélgetésekben rendkívüli őszinteséggel vallanak az eseményekről. Fontos megemlíteni, hogy a kérdező a hódmezővásárhelyi tanyavilágból származik, ott dolgozta végig az életét, az ő személye volt az egyik kulcs ahhoz, hogy az interjúalanyok sok évtizedes hallgatása megtörjön. A visszaemlékezők borzalmas emlékeit az ÁVH szadista kihallgatásairól, a gyanúsítottak vallomásait és a nyomozati jegyzőkönyveket is megtalálhatjuk a könyvben. A besúgók jelentéseiből és az internáltak visszaemlékezéseiből is olvashatunk jó néhányat. A szerzőpáros, anya és fia több évi szívós munkájának, levéltári adatgyűjtésének gyümölcse e kötet, amely nemcsak a lokálpatrióták, hanem a korszak iránt érdeklődők figyelmére is számot tarthat. A valóban hiánypótló könyv rávilágít egy embertelen rendszer egyik gaztetté-

re a sok közül. A tengernyi szenvedést olvasva az ember eszébe jut az ismert mondás: megbocsátani lehet, de felejtetni nem.

TULOK PÉTER

(Hódmezővásárhely Önkormányzata,
Hódmezővásárhely, 2005, 460 oldal,
ármegjelölés nélkül)

SZŐNYEI TAMÁS:

Nyilván tartottak
Titkos szolgák a magyar rock
körül 1960–1990

„A beszélgetés alkalmával feladatának megfelelően figyelemmel kísérte a zongorista által játszott dalok szövegét. A zongorista régi olasz világslágereket, valamint Lehár és Kálmán Imre műveiből összeállított egyvelegeket játszott. Állambiztonsági szempontból kifogásolható dalszöveg nem hangzott el” – olvasható egy 1983. november 24-én született jelentésben, amely a „Dejkó” fedőnevű titkos megbízott egyik feladatának teljesítéséről szól.

1989. június 16-a, Nagy Imre és társai újratemetése a kollektív emlékezetben egyre inkább az az időpont, amely a magyar nemzet szabaddá válását jelképezi. Arról azonban sokan elfelejtkeznek, hogy a végnapjait élő diktatúra milyen aktívan próbálta a hatalmat a lehető leg-

tovább kézben tartani. Elég Kenedi János népszerű munkáira utalni, amelyekből világosan kiolvasható, hogy a június 16-án a Hősök terén jelenlévő összes társadalmi szervezetbe és politikai pártba épített be ügynököket a hatalom. A pártállam még ekkor is csak abban tudott gondolkodni, hogy akkor van biztonságban, ha mindent saját kontrollja alatt tart. Mint az élet minden területén, igaz volt ez a könnyűzenei életre is. Erről szól Szőnyi Tamás idén tavasszal megjelent *Nyilván tartottak* című könyve. A vaskos, több mint 800 oldalas kötetet nehéz letenni, egyrészt élvezetes stílusa, másrészt megdöbbentő dokumentumai miatt.

A szerző nem kívánja megszépíteni a múltat, ezért a könyvben nem szólaltatja meg az egykori besúgókat. Helyettük a papírok beszélnek. Megszólalnak viszont a megfigyelték, Földes László például leplezetlen őszinteséggel beszél a hatalommal való összeütközéseiről, apjával, a meggyőződéses kommunistával való viszonyáról. Részletesen olvashatunk Cseh Tamás és társai 1964. március 14-i, Operaház-beli hóvirágdobáló akciójáról, melyet Simándy József *Hazám, hazám...* áriájára idéztettek. A retorzió nem maradt el: ezek után évekig figyelték, jelentések tucatjai készültek róla. Az állambiztonság azonban nem kizárólag a magyar zenekarokkal foglalkozott, hanem az ide látogató